

Salomon Adler (1630–1709) w badaniach archiwalnych w latach 1651–1666¹

<https://doi.org/10.26881/porta.2023.22.11>

Słowa kluczowe: Salomon Adler, Salomone di Danzica, malarz, malarstwo gdańskie, portret, archiwalia, Wenecja

Keywords: Salomon Adler, Salomone di Danzica, painter, Gdańsk painting, portrait, archives, Venice

Dokumenty archiwalne stanowią cenne źródło informacji o artystach, ich twórczości i środowisku, w jakim działali. Dzięki nim możliwe jest zrekonstruowanie kariery, prześledzenie wędrówek artystycznych oraz trendów i manier. To niezwykle istotne w prowadzeniu badań nad mało znanymi lokalnymi artystami, których warsztat nie wyróżniał się na tle innych przeciętnych twórców epoki. Każda nowa informacja zdaje się przełomowa, znacząco poszerzając wiedzę na temat artysty. W badaniach nad twórczością Salomona Adlera kluczowy jest artykuł Licii Carubelli *Salomon Adler a Crema* z 2007 r.², w którym autorka przytacza dokumenty odnalezione w Archivio Storico Diocesano w Cremie³. Materiały te bowiem wypełniają dotychczasową lukę w życiorysie malarza, potwierdzając przypuszczenia wcześniejszych badaczy dotyczące obecności Adlera w Wenecji, o czym mowa w dalszej części artykułu⁴.

Salomon Adler urodził się w Gdańsku w 1630 r., 14 marca tego samego roku został ochrzczony w kościele św. Katarzyny⁵. Kolejna wzmianka o malarzu pochodzi z księgi Sądu Ławniczego z 1653 r.⁶; następne cezury z jego życiorysu

¹ Badania finansowane w ramach „Programu małych grantów-UGrants”, nr zadania 533-0C10-GS59-22.

² Licia Carubelli, *Salomon Adler a Crema*, „Arte Lombarda” 2007, n. 149 (1), s. 80–82.

³ Archivio Storico Diocesano Crema (dalej: ASDC) Archivio della Curia Vescovile, Foro Vescovile. Matrimoniale 80, dokumentacja aktowa, 10.04.1666 i 20.04.1666.

⁴ Hipotezę taką stawiał m.in. Willi Drost. zob. Willi Drost, *Der Danziger Maler Salomon Adler (1630 bis nach 1691) in Italien* [w:] *Neue Beiträge Deutscher Forschung, Wilhelm Worringer zum 60. Geburtstag*, hrsg. v. Erich Fidler, Königsberg 1943, s. 101–105.

⁵ Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: APG), Akta kościoła ewangelickiego św. Katarzyny w Gdańsku, 353/40, 1630, s. 197.

⁶ APG, Akta Miasta Gdańsk, Schöffengericht Sąd Ławniczy, 300/43/55, cyt. za: Drost, *Der Danziger...*, s. 103.

to pobyt w Lombardii od ok. 1670 r. i śmierć artysty w 1709 r.⁷ Nieznane są jego losy z okresu gdańskiego, zaś czas przed przyjazdem do Lombardii (Bergamo, Mediolan) był przedmiotem jedynie domysłów badaczy o rzekomym pobycie w Wenecji. Dokumenty odnalezione w Cremie nie tylko potwierdzają tę hipotezę, lecz także rzucają światło na środowisko, w jakim działał Adler, oraz ukazują wpływ malarstwa weneckiego na lombardzkie w drugiej połowie XVII w. Był on kolejnym malarzem, który przeniósł się z terenów Laguny do Mediolanu i, podobnie jak Filippo Abbiati, tworzył na zlecenie Ospedale Maggiore w Mediolanie, co świadczy o popularności manieri malarstwa weneckiego w Lombardii w drugiej połowie XVII w.

Przytoczony przez Carubelli dokument z dnia 20 kwietnia 1666 r. potwierdza wolny stan malarza. Sporządzono go w celu zawarcia małżeństwa Salomona Adlera z Isabellą Balis, córką Giovanniego Battisty, które miało miejsce 27 kwietnia tego samego roku w kościele parafialnym San Benedetto⁸, i jest to pierwsze potwierdzone archiwaliami świadectwo obecności artysty w Wenecji: „[...] dominus Salomon aetatis suae annorum triginta vel circa, filius quondam alterius domini Salomon Adler civitatis Dancicae, a mensibus septem citra familiaris illustrissimi et excellentissimi doini Augustini a Ripa, Cremae et eius districtus praetoris praefectique, exponens iam annos quindecim omni matrimonii vinculo liberum atque solutum disesisse a dicta eius patria et per annos duos et non nullos menses iter continuasse per diversas mundi patres et regiones et ex post adinclitam civitatem Venetiarum se contulisse et per annos duodecim vel circa in dicta civitate moram traxisse et de mense septembrio praeterito circa finem, Nullo matrimonio in dicta civitate Venetiarum nec alibi contracto, disesisse hancque Cremensem urbem adiisse et usque in praesentem diem moratum fuisse [...]”⁹. Przywołany fragment daje badaczom garść nieznanych do tej pory informacji. Po pierwsze, Adler przybył do Cremy na siedem miesięcy przed sporządzeniem dokumentu – we wrześniu 1665 r.; po drugie, do Wenecji udał się dwanaście lat wcześniej, po dwuletniej podróży – to wskazuje, że z Gdańska wyjechał w 1651 r., a do Wenecji dotarł w 1653 r. W związku z tym wydaje się, że wzmianki o Salomonie Adlerze w gdańskiej księdze ławy z 1653 r. mogą dotyczyć jego ojca, również Salomona Adlera, zaś dwuletnią podróż można traktować jako wędrówkę czeladniczą, która, według przepisów panujących w Gdańsku, miała trwać dwa lata.

Drugi odnaleziony dokument pochodzi z 10 kwietnia 1666 r.¹⁰ Jest to notarialne poświadczenie sporządzone w Wenecji w obecności świadków, potwierdzające wolny stan i pochodzenie malarza. Warto przyjrzeć się pozostałym

⁷ Archivio Storico di Milano, Morti, Popolazione parte antica, Atti di Governo, 149, 1709.

⁸ Archivio Parrocchiale di San Benedetto, Crema, Matrimonii 1660 sino 1671, cyt. za: Carubelli, *Salomon Adler...*, s. 80.

⁹ ASDC, Archivio della Curia Vescovile, Foro Vescoville. Matrimoniale 80, 20.04.1666, cyt. za: Carubelli, *Salomon Adler...*, s. 82.

¹⁰ *Ibidem*.

nazwiskom występującym w tym dokumencie, a także w innych odnalezionych materiałach, gdyż rzucają one światło na środowisko, w jakim obracał się malarz.

Salomon
Adler...

1. [...] In presenza di me nodaro e testimonii infrascritti personalmente costituiti li signori Pietro Gioncha quondam un altro signor Pietro, Martin Chinaffel quondam Giovani, ambi della città di Dancica in Pruscia sotto Polonia, et Michiel Offeman quondam un altro signor Michiel, di Norimbergh Stato Imperiale [...] ¹¹.
2. [...] Illustringissimus et excellentissimus dominus Augustinus a Ripa praetor praefectusque Cremae existens in deambulacro Mauroceno palatii praetoria Cremae, ad quo dita requisites me contuli et delato iuramento per me dictum cancellarium excellentiae suae veritatis dicendae et caetera lectis eidem Excellentiae singulis contentis in exposition antedicta dicto suo iuramento Respondit ut infra. [...] il signor Salomon Adler di Dancica è visciuto in casa mia essercitandosi nella sua virtù di dipingere et prima che fusse meco si è trattenuto in casa de diversi senatori in Venetia cioè dell'eccellentissimo signor Domenico Tiepolo, eccellentissimo signor Agostin Lando et anche del signor Giorgio Velz, mercante alemano in detta città di Venetia [...] ¹².

Analizując pierwszy z powyższych fragmentów, można wnioskować, że malarz utrzymywał w Wenecji bliskie kontakty z burżuazją kupiecką z terenów Europy Środkowej, która przeniosła się do miasta – wskazują na to dane osobowe świadków zapisane w dokumencie notarialnym: Pietro Gioncha i Martin Chinaffel z Gdańska oraz Michiel Offeman z Norymbergi. Agostino Ripa, pretor i prefekt Cremy, o którym mowa w późniejszym dokumencie, objął malarza swoim mecenatem – wspomina o tym, że przyjął Adlera pod swój dach i dał mu możliwość doskonalenia warsztatu. W oświadczeniu przywołano również takie osoby, jak: senator Domenico Tiepolo, Agostino Lando oraz niemiecki kupiec Giorgio Velza, u których artysta rezydował w okresie weneckim, co z kolei dowodzi, że obracał się w kręgach bogatych i wpływowych rodów weneckich.

W związku z tymi ustaleniami została przeprowadzona kwerenda w archiwach w Wenecji w celu pogłębienia wiedzy na temat życia i twórczości Adlera w latach 1653–1665. W badaniach tych podjęto również próbę odpowiedzi na pytania: U kogo praktykował? Czy posiadał własny warsztat? Jakie obrazy stworzył w trakcie pobytu w mieście? Najpewniejszym źródłem informacji dotyczącym działalności gospodarczej są dokumenty finansowe, zwłaszcza podatkowe, dlatego często jest to odpowiedni punkt wyjścia dla kwerendy archiwalnej. Logika podpowiada, że aby legalnie tworzyć w Wenecji, Adler powinien wstąpić do cechu, zatem można zakładać, że jego nazwisko figuruje w dokumentach związanych z tą działalnością.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

Wenecki system prawny składał się z elementów rzymskich, bizantyjskich i germańskich. Wskutek tego wywodzący się z późnego cesarstwa, skomplikowany pod względem ustrojowym system korporacyjny był kontrolowany przez władzę centralną, z zachowaniem autonomicznej osobowości – ekonomicznej oraz prawnej. Dlatego w przypadku podpisania umowy czeladniczej, malarz zawierał kontrakt z mistrzem, a nie z cechem. Umowy te opierały się na wewnętrznych regulacjach cechowych, jednak nie zawsze były spisywane. Przepisy nakładały na mistrza obowiązek zgłoszenia ucznia do Giustizia Vecchia¹³, na podstawie prawa z 1291 r.¹⁴, dlatego wypisy z rejestru (imię i nazwisko ucznia, jego ojca, pochodzenie, wiek, nazwisko mistrza) często stanowiły jedyne potwierdzenie obecności ucznia w pracowni mistrza. W celu unikania płacenia podatków starano się omijać przepisy, nie zgłaszając pracowników i ukrywając ich na strychach¹⁵, dlatego też 14 listopada 1513 r. zakazano zatrudniania niezarejestrowanych osób pod karą grzywny w wysokości 5 dukatów¹⁶. Kary te z czasem stawały się coraz wyższe. Jednak prawdopodobieństwo przeprowadzenia kontroli ze strony *scuola* było minimalne, ponieważ nie uchwalono nowelizacji przepisów dotyczących liczby uczniów. Z tego względu *gastaldo* Amadio di Arone 25 lipca 1620 r. zobowiązał mistrzów do zgłaszania swoich pracowników w terminie ośmiu dni od daty ich zatrudnienia oraz do corocznego aktualizowania listy¹⁷.

Miasto sprzyjało osiedlaniu się cudzoziemców, w szczególności w początkowych okresach rozwoju republiki, kiedy nie było tu wielu wyspecjalizowanych rzemieślników. Musieli oni jednak płacić wyższe *benintrada* i podatki. W 1651 r. podatek dla mistrzów wynosił: weneckich 12 lir, cudzoziemskich 4 dukaty, a dla robotników odpowiednio – 3 i 4 liry¹⁸. W dokumencie z 12 stycznia 1664 r. podniesiono wysokość *benintrada* dla cudzoziemców do 25 dukatów¹⁹, co zniechęcało do wstępowania do cechów. Niestety nie zachowało się wiele dokumentów określających prawa i obowiązki cudzoziemców w korporacji malarskiej.

Od 1581 r. malarze weneccy zostali objęci podatkiem na utrzymanie Milizia da Mar²⁰, a 3 maja 1586 r. podjęto decyzję o powołaniu po dwóch *tansadori*²¹ dla

¹³ Giustizia Vecchia – jeden z najstarszych urzędów weneckich, założony w 1173 r., odpowiedzialny za sprawy kryminalne (egzekucja przepisów dotyczących miejskiej gospodarki) i cywilne (drobne roszczenia), zob. James Shaw, *Justice in the Marketplace: Corruption at the Giustizia Vecchia in Earl Modern Venice* [w:] *Institutional Culture in Early Modern Society*, eds. Anne Goldgar, Robert Frost, Leiden–Boston 2004, s. 282.

¹⁴ Elena Favaro, *L'arte dei pittori in Venezia e I suoi statuti*, Firenze 1975, s. 55.

¹⁵ *Ibidem*, s. 81–82.

¹⁶ *Ibidem*, s. 59.

¹⁷ *Ibidem*, s. 81–82.

¹⁸ *Ibidem*, s. 63.

¹⁹ *Ibidem*, s. 64.

²⁰ Milizia da Mar – urząd odpowiedzialny za wenecką marynarkę wojenną. Zob. *Guida Generale degli Archivi di Stato Italiani*, red. Manuela Cacioli, Lucia Fauci Moro, vol. 4, Roma 1994, s. 984.

²¹ *Tansadori* – urzędnik podatkowy określający wysokość podatku *tansa* (zryczałtowany podatek ustalany na podstawie dochodzenia, w przeciwieństwie do drugiego podatku weneckiego, dziesięciny, ustalanej na podstawie dobrowolnych deklaracji podatników).

każdego zawodu artystycznego, w tym malarzy. Poborcy mieli możliwość obniżania wysokości podatku w zależności od indywidualnej sytuacji ekonomicznej, przy jednoczesnym prowadzeniu rejestru (od marca 1582 r.²²), oraz obowiązek powiadamiania *gastaldo*²³ o imionach, nazwiskach i adresach podatników w przeciągu miesiąca od momentu wpisania do ksiąg. Z kolei *gastaldo* co roku musiał informować *tansadori* o nowych członkach w celu wpisania ich do ksiąg podatkowych. Wymagano aktualizowania tych zapisów co trzy lata lub, jeśli była taka potrzeba, na bieżąco²⁴. Od cechu pobierano stałą składkę roczną odprowadzaną do mennicy oraz podatki nadzwyczajne przeznaczone na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z obronnością ze względu na rozwijające się konflikty zbrojne. Niestety z powodu niskiej ściągalności wierzytelności i prowadzonych w XVII w. wojen nakładano coraz to nowe podatki oraz dotkliwe kary na dłużników, co oczywiście nie sprzyjało przystępowaniu nowych malarzy do korporacji. Dlatego też w poszukiwaniach źródeł dotyczących Salomona Adlera należy uwzględnić dokumenty cechowe, które obejmują wpisy do rejestru potwierdzające zawarcie kontraktu oraz listy płatników podatkowych.

W celu odnalezienia śladów obecności Adlera w cechu malarzy należy przede wszystkim przeanalizować dokumenty finansowe Milizia da Mar²⁵ i wypisy z rejestru cechu. W tych pierwszych nie ma zapisów z okresu przebywania malarza w mieście – zachowany zespół składa się w większości z dokumentów z lat 1730–1740, 1680–1690 oraz sporadycznie z wcześniejszych źródeł. Część akt korporacji malarzy jest przechowywana w Bibliotece Muzeum Correr – stanowią one kopie oryginałów, które nie przetrwały do czasów współczesnych, wykonane przez Giannantoniego Moschiniego w 1815 r. Składają się na nie cztery listy nazwisk artystów. Pierwsza obejmuje lata 1530–1600²⁶, druga lata 1600–1657²⁷, trzecia lata 1687–1730²⁸ i czwarta lata 1726–1780²⁹. Niestety kwerenda tych archiwaliów również nie dała pozytywnych wyników – nazwisko Adlera nie występuje na liście z roku, w którym malarz przybył do Wenecji, jak to ustalono na podstawie dokumentu z Cremy. Podobnie jest w przypadku dokumentów znajdujących się w zespole Arti zgromadzonych w Archivio di Stato di Venezia³⁰. W związku z tym można zakładać, że świadectwa dotyczące wstąpienia Adlera do cechu nie zachowały się do czasu sporządzania kopii bądź też, że nigdy nie był on jego członkiem.

²² Favaro, *L'arte dei pittori...*, s. 84.

²³ *Gastaldo* – urzędnik państwowy sprawujący kontrolę nad gildiami w imieniu doży. Zajmował się wykonywaniem wyroków cywilnych i karnych.

²⁴ Favaro, *L'arte dei pittori...*, s. 48–49.

²⁵ Archivio Storico di Venezia (dalej: ASV), Milizia da Mar, b 550–551.

²⁶ Biblioteca del Museo Civico Correr, ms. Moschin XIX w, *Nota de' pittori registrati ne'libri della Veneta Accademia trattate l'anno 1815*, cyt. za: Favaro, *L'arte dei pittori...*, s. 137–144.

²⁷ *Ibidem*, s. 144–155.

²⁸ *Ibidem*, s. 155–158.

²⁹ *Ibidem*, s. 158–160.

³⁰ ASV, Arti, b 105, cyt. za: Favaro, *L'arte dei pittori...*, s. 161–194.

Księgi cechowe i podatkowe nie są jedynymi dokumentami, które mogły zawierać informacje o aktywności malarza w mieście. Jak wspomniano, w dokumentach z Cremy pojawiły się nazwiska mecenasów i współtowarzyszy artysty (senatorzy Domenico Tiepolo i Agostino Lando, Giorgio Velza, Pietro Gioncha, Martin Chinaffel, oraz Michiel Offeman³¹), dlatego szczegółową kwerendą należało objąć także archiwum rodzin Tiepolo³² i Lando³³ z okresu 1653–1665. Badania tych materiałów nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów. Na drugim dokumencie odnalezionym w Cremie, który nosi datę 10 kwietnia 1666 r. i powstał w Wenecji, widnieje podpis Francesca Simbeniego, z tego względu zostały sprawdzone sporządzone przez niego księgi notarialne z okresu od 1 marca 1666 r. do 28 lutego 1667 r. Dzięki tej kwerendzie odnaleziono bliźniaczy wpis³⁴ do tego znajdującego się w archiwum w Cremie (zob. aneks).

Od 1440 r. w księgach Senatu, w serii *Deliberazioni*, podserii *Terra*, pod-podserii [!] *Terra*. *Registri* zapisywano wszystkie sprawy administracyjne dotyczące miasta, terytoriów na stałym lądzie (*Terraferma*), a także ogólnopństwowe³⁵, dlatego również w nich należy szukać informacji o Salomonie Adlerze³⁶. Niestety w trakcie częściowej kwerendy nie udało się znaleźć na jego

³¹ W źródłach znajdujących się w *Archivio di Stato di Venezia* nie została odnotowana jak dotąd obecność następujących osób: Giorgio Velza, Pietro Gioncha, Martin Chinaffel oraz Michiel Offeman.

³² W częściowej kwerendzie przeprowadzonej w archiwum rodziny Tiepolo (ASV, Tiepolo, Pergamene, Pezzo: 38) nie wykazano obecności Salomona Adlera we wspomnianym zespole archiwalnym. Niewykluczone, że informacje o malarzu znajdują się w pozostałych dokumentach, które należy poddać analizie (ASV, Tiepolo 4590).

³³ ASV, *Corerr di Santa Fosca*, 4475.

³⁴ ASV, *Notariale. Atti*, Pezzo: 12056, 1666, s. 32–33.

³⁵ *Guida Generale...*, s. 894.

³⁶ ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 146 (1.03.1653–30.08.1653); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 147 (3.09.1653–28.02.1654 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 148 (4.03.1654–2.09.1654); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 149 (2.09.1654–27.02.1655 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 150 (4.03.1655–28.08.1655); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 151 (1.09.1655–26.02.1656 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 152 (2.03.1656–31.08.1656); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 153 (2.09.1656–28.02.1657 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 154 (1.03.1657–29.08.1657); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 155 (1.09.1657–27.02.1658 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 156 (1.03.1658–31.08.1658); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 157 (4.09.1658–27.09.1659 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 158 (1.03.1659–4.09.1659); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 159 (6.09.1659–28.02.1660 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 160 (3.03.1660–4.09.1660); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 161 (4.09.1660–26.02.1661 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 162 (3.03.1661–31.08.1661); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 163 (2.09.1661–25.02.1662 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 164 (1.03.1662–30.08.1662); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra. *Registri*, Pezzo: 165 (1.09.1662–28.02.1663 m.v.); ASV, Senato, *Deliberazioni*, Terra, Terra.

temat żadnych wzmianek³⁷. Z uwagi na bardzo obszerny materiał badawczy – na każdy rok obecności malarza w mieście przypadają dwie księgi, każda o objętości ok. 400 stron – dalsze celowe poszukiwania w tym zespole źródeł wydają się niewspółmierne do ewentualnego efektu.

Humorystycznym akcentem może być brak testamentu³⁸ malarza w Wenecji, co wskazuje na to, że w trakcie pobytu nie przeżył poważnej choroby.

Na podstawie przeprowadzonych kwerendy należy stwierdzić, że obecność Salomona Adlera w Wenecji jest praktycznie niezauważalna, w szczególności zważywszy na ogromną maszynę administracyjną Republiki Weneckiej i produkowaną przez nią bizantyjską liczbę dokumentów. Brak jego nazwiska na kartach zachowanych archiwaliów może wskazywać na dwie możliwości: Adler tworzył niezgodnie z prawem na strychu pracowni innego mistrza, co potwierdzałby fakt, że w mieście nie było jego obrazów; lub, zyskał on opiekę mecenasów, dzięki czemu nie musiał wstępować do cechu. Ze względu jednak na to, że nie zachowały się do naszych czasów rejestry Milizia da Mar z lat 1653–1666 oraz listy z nazwiskami członków cechu malarzy z lat 1657–1687³⁹ nie można ustalić, która z hipotez jest prawdziwa. Dalsza kwerenda w zbiorach dotyczących cechu malarzy wydaje się bezcelowa, pewne odkrycia może przynieść przebadanie archiwów rodzin Tiepolo i Lando. W związku z tym warto zadać pytanie o sens dalszych poszukiwań śladów obecności malarza w weneckich archiwach – przeszukiwanie ksiąg senackich jest bowiem swoistą syzyfową pracą, zwłaszcza przy uwzględnieniu możliwości, że Adler przebywał w Wenecji półlegalnie.

Registri, Pezzo: 166 (3.03.1663–5.09.1663); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 167 (5.09.1663–28.02.1664 m.v.); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 168 (1.03.1664–30.08.1664); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 169 (3.09.1664–28.02.1665 m.v.); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 170 (4.03.1665–29.08.1665); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 171 (2.09.1665–27.02.1666 m.v.); ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 172 (5.03.1666–31.07.1666).

³⁷ W trakcie kwerendy zostały sprawdzone następujące materiały: ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 148; ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 149; ASV, Senato, Deliberazioni, Terra, Terra. Registri, Pezzo: 150.

³⁸ ASV, Notariale, Testameniti, Ab-An.

³⁹ Po upadku Republiki Weneckiej część zespołów archiwalnych została rozproszona w trakcie działań wojennych w 1797 r. przez Francuzów, a w 1805 r. i 1866 r. przez Austriaków, i choć dokumenty na mocy postanowień kolejnych traktatów powracały do Wenecji, to część zaginęła w trakcie ich przemieszczania.

10.04.1666

In presenza di me nodaro e testimonii infrascritti personalmente costituiti li signori Pietro Gioncha quondam un altro signor Pietro, Martin Chinaffel quondam Giovanni, ambi della città di Dancica in Prussia sotto Polonia, et Michiel Offeman quondam un altro signor Michiel, di Norimbergh Stato Imperiale, tutti hora comoranti in questa città, per tali riconosciutimi dal molto illustre et molto reverendo signor domino Michiel Dini Giustinian a me benissimo cognito, et ad istanza facendo, dissero del signor Salamon Adler quondam.....di Dancica sudetta, hora familiare in casa del nobil huomo Agostin da Riva al presente podestà e capitano di Crema, da loro benissimo conosciuto, hanno attestato et affermato con loro solene giuramento ad Sancta Evangelia Dei tactis Scripturis in mano mia prestatò, cioè detti signori Gioncha et Chinaffel, il predetto signor Salamon Adler non esser stato mai né al suo paese in Dancica sudetta né meno in questa città maridato né dato parola ad alcuna di matrimonio et detto signor Offerman sapper benissimo non haver il medesimo signor Salamon fatto alcuna promessa di matrimonio né meno maridatosi it supra con alcuna in questa città; et ciò dissero et affimarono ut supra sappere per la piena cognitione et pratica che hanno delle cose predette et persona del detto signor Salamon. In fede della qual verità hanno pregato me notaro a farne la presente da loro giurata attestatione per la sua piena credenza appresso cadauna persona cosi publica come privata.

Actum Venetiis ad cacellum mei notarii positum super plathea divi Marci praesentibus ad praedicta clarissimo domino Vincencio Vincenti Venetiarum notario et clarissimo domino Ioseph Tornimben quondam clarissimi domini Pauli testibus et caetera.

Bibliografia

- Carubelli Licia, *Salomon Adler a Crema*, „Arte Lombarda” 2007, no. 149 (1), s. 101–105.
- Da Mosto Andrea, *L'Archivio di Stato di Venezia. Indice generale, storico, descrittivo ed analitico*, t. 1, Roma 1937.
- Drost Willi, *Der Danziger Maler Salomon Adler (1630 bis nach 1691) in Italien* [w:] *Neue Beiträge Deutscher Forschung, Wilhelm Worringer zum 60. Geburtstag*, hrsg. v. Erich Fidler, Königsberg 1943, s. 101–105.
- Favaro Elena, *L'arte dei pittori in Venezia e I suoi statuti*, Firenze 1975.
- Guida Generale degli Archivi di Stato Italiani*, red. Manuela Cacioli, Lucia Fauci Moro, t. 4, Roma 1994.

Shaw James, *Justice in the Marketplace: Corruption at the Giustizia Vecchia in Early Modern Venice* [w:] *Institutional Culture in Early Modern Society*, eds. Anne Goldgar, Robert Frost, Leiden–Boston 2004, s. 281–316.

Salomon
Adler...

Salomon Adler (1630–1709) in Archival Research of Years 1651–1666

The work of Salomon Adler, a portrait painter born in Gdańsk and working in Italy as Salomone di Danzica, is known only from the period of his stay in Lombardy 1677–1691. Licia Carubelli's article *Salomon Adler a Crema* published in "Arte Lombarda" in 2007, contains new-found documents confirming the assumptions of earlier scholars, that the painter was also present in the Republic of Venice. The following article is a summary of research conducted as a part of doctoral thesis in preparation, in the Venetian archives, in order to broaden the information provided by Carubelli, especially concerning the years of painter's stay in Venice, pictures painted then, names of his patrons, and guild membership.